

Muziekonderwijs en cultuureducatie,
de regionale visie voor de Westelijke Mijnstreek
in de periode 2013-2016.

Uitwerking bestuursopdracht in opdracht van de
Gemeente Beek
Gemeente Sittard-Geleen
Gemeente Stein

maart 2013

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	De bestuursopdracht Muziekonderwijs & Cultuureducatie	4
3.	Creatieve Vorming, het belang van muziekonderwijs en cultuureducatie	5
3.1	Wat is cultuureducatie?	5
3.2	Het belang van cultuureducatie	6
3.3	Het belang van muziekonderwijs	6
4.	Kaderstelling Muziekonderwijs & Cultuureducatie in de diverse gemeenten	7
4.1	Het beleidskader van de gemeente Sittard-Geleen	7
4.2	Het beleidskader van de gemeente Beek	8
4.3	Het beleidskader van de gemeente Stein	9
5.	Trends en ontwikkelingen	10
5.1	De demografische transitie in onze regio	10
5.2	Trends en ontwikkelingen in de samenleving	11
5.3	De landelijke ontwikkelingen bij de amateurkunsten	12
5.4	De lokale ontwikkelingen bij de amateurkunsten	13
5.5	Omvang en ondersteuning van het verenigingsleven	15
5.6	Conclusie.	16
6.	Uitgangspunten cultuureducatie en muziekonderwijs in de periode 2013-2016	17
6.1	Overgangsregeling	19
7.	Gevolgen voor Artamuse	20
7.1	Inhoudelijke visie	20
7.2	Doorrekening beleidskader en overgangsregime	20
8.	Samenvatting	24
8.1	Inhoudelijke visie	24
8.2	Gevolgen voor Artamuse en de doorrekening van het beleidskader	25
9.	Literatuur	26
10.	Bijlage 1. Wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van musiceren op kinderen	27

1. Inleiding

“Het versterken van de amateurkunstenverenigingen, zodat meer mensen van jongs af aan kunnen deelnemen aan cultuur in brede zin” is één van de beleidsuitgangspunten van het gemeentelijke cultuurbeleid in onze regio. Daarnaast willen de gemeenten Beek, Sittard-Geleen en Stein, mede ingegeven door de landelijke bezuinigingen, zich explicieter richten op de kerntaken en daarmee meer overlaten aan de markt.

De wijze waarop dit beleid wordt ingevuld heeft in onze regio geresulteerd in een bestuursopdracht muziekonderwijs en cultuureducatie waarvan de uitwerking nu voorligt.

In onze regio worden zowel het muziekonderwijs als de cultuureducatie in het primair onderwijs in belangrijke mate verzorgd door de stichting Artamuse. Deze stichting is op 1 augustus 2005 ontstaan uit een fusie van de Sittardse Muziekschool met muziekschool Odeion. Artamuse heeft vestigingen in Beek, Buchten, Stein, Sittard en Geleen en wordt structureel gesubsidieerd door de gemeenten Beek, Stein en Sittard-Geleen. In het voorjaar van 2009 heeft het bestuur van Artamuse, op basis van het rapport over de doorrekening van de kosten en opbrengsten van Artamuse¹, een meerjarig ondernemingsplan 2011-2014 gepresenteerd². Het doel van deze doorrekening was te komen tot een inzicht in de kosten en een rechtvaardige doorrekening van de overhead naar de diverse subsidiërende gemeenten.

In deze uitwerking van de bestuursopdracht wordt ingegaan op een gemeenschappelijke inhoudelijke visie op het muziekonderwijs en cultuureducatie en de consequenties hiervan voor de Stichting Artamuse. Parallel aan de uitwerking van deze bestuursopdracht heeft de gemeente Sittard-Geleen haar plannen om te komen tot een Cultuurbedrijf verder ontwikkeld. Het oprichten van het Cultuurbedrijf is een gevolg van het raadsbesluit ‘Ombuigen’ met Visie van maart 2012, waarbij op het cultuurbudget (ca. € 10 mln) van de gemeente Sittard-Geleen in 2015 € 745.000 wordt omgebogen. In de aanloop naar het jaar 2015 wordt in 2013 een bedrag van € 50.000 en in 2014 een bedrag van € 400.000 structureel omgebogen. In de gemeente Beek wordt vooralsnog niet omgebogen op het budget voor Muziekonderwijs en cultuureducatie en in Stein wordt het budget dat bestemd is voor het muziekonderwijs m.i.v. 2015 teruggebracht met € 25.000.

Met het beleidsvoornemen om te komen tot een Cultuurbedrijf is een proces ingezet dat heeft geresulteerd in een plan van aanpak, commitment van de deelnemers (waaronder Artamuse), de aanstelling van een projectleider en een bestuursplan. De gemeenten Beek, Stein en Schinnen zijn hierbij betrokken door enerzijds zitting te hebben in de bestuurlijke klankbordgroep Cultuurbedrijf en anderzijds door te zijn vertegenwoordigd in de stuurgroep Cultuurbedrijf. Het Cultuurbedrijf zal operationeel zijn in 2015 en in de opmaat hier naar toe zal in 2013 het ondernemingsplan Cultuurbedrijf worden opgesteld. Het in deze nota geformuleerde beleid wordt in ieder geval voor wat betreft de gemeente Sittard-Geleen vanaf 2015 door het Cultuurbedrijf uitgevoerd.

Na de formulering van de bestuursopdracht Muziekonderwijs & Cultuureducatie (hoofdstuk 3) wordt ingegaan op de diverse aspecten, die de basis vormen voor de uitwerking van de bestuursopdracht, waaronder het belang van creatieve vorming voor het individu (hoofdstuk 4), het gemeentelijke beleidskader (hoofdstuk 5) en trends & ontwikkelingen (hoofdstuk 6).

In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de uitgangspunten bij het Muziekonderwijs en de Cultuureducatie, in hoofdstuk 8 volgen de consequenties voor de Stichting Artamuse en tot slot volgt in hoofdstuk 9, respectievelijk hoofdstuk 10 een samenvatting en een literatuuropgave.

¹ Hordijk & Hordijk, “Onderzoek van de financiering van Artamuse”, mei 2009.

² Artamuse, Ondernemingsplan 2011-2014, Geleen, april 2010.

2. De bestuursopdracht Muziekonderwijs & Cultuureducatie

De bestuursopdracht Muziekonderwijs en Cultuureducatie luidt:

- I. Geef een gemeenschappelijke inhoudelijke visie op taken en op de subsidiering van de St. Artamuse, waarbij aandacht is voor de kerntaken, zijnde:
 1. Muziekonderwijs.
 2. Cultuureducatie/participatie primair onderwijs (p.o. binnen en buiten de scholen).

Daarbij wordt ingegaan op:

- De demografische transitie, m.n. de gevolgen voor het aantal leerlingen (daling jeugd, stijging ouderen).
- De maatschappelijke trends die van invloed zijn op het muziekonderwijs en de cultuurparticipatie.
- De behoefte van het verenigingsleven als het gaat om ondersteuning.
- De terugtrekkende overheid in het muziekonderwijs.

Ga in de visie uit van:

Algemeen

- Het ondernemingsplan Artamuse 2011-2014 en het rapport Hordijk & Hordijk.
- De maatschappelijke ontwikkelingen, zoals daling jeugd, stijging ouderen, daling leden hfabra, individualisering, toename mobiliteit,
- De terugtrekkende overheid door meer over te laten aan het particulier initiatief (zzp-ers).

Muziekonderwijs

- Het onderscheid maken in fases in het muziekonderwijs voor leerlingen gekoppeld aan leeftijden, zijnde
 - Kennismaking: kennis maken met muziek,
 - Oriëntatie: bekwamen in het bespelen van muziekinstrumenten,
 - Ontwikkeling: het verdiepen van het bespelen van een instrument,
 - Markt: het overlaten van het onderwijs aan de markt.
- Op basis van deze indeling het terugbrengen van de subsidiering van het muziekonderwijs tot een gelimiteerd aantal jaren.
- De veranderingen in de verenigingen (vergrijzing, te weinig leden, etc) en de behoeften aan ondersteuning t.a.v. het muziekonderwijs (individueel en op scholen).

Cultuureducatie

- Jongeren de mogelijkheid bieden kennis te maken met cultuur breed op een passieve en/of actieve manier.
- Het samen met andere culturele instellingen uitwerken van cultuureducatie met de nadruk op cultuurparticipatie (in en buiten school).
- Voortzetten van cultuureducatie op scholen en het stimuleren van vernieuwend aanbod voor cultuureducatie.
- Het verlenen van een opdracht aan de professionele culturele instellingen om producten van cultuureducatie gezamenlijk te bundelen in een uitgave.

- II. Geef aan welke gevolgen hieruit voortvloeien voor de St. Artamuse als het gaat om de bedrijfsvoering, de huisvesting en het personeelsbeleid (incl. spreidingsbeleid).
- III. Reken dit beleidskader door en geef daarbij aan wat de gevolgen zijn voor de gemeentelijke subsidiëring vanaf 2013 met een apart hoofdstuk voor de communicatie en inspraak.
Meer over de visie op en de ombouw van het muziekonderwijs en de cultuureducatie in onze regio kunt u lezen in deze uitwerking van de bestuursopdracht.

3. Creatieve Vorming, het belang van muziekonderwijs en cultuureducatie

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag wat creatieve vorming is en het belang van creatieve vorming waartoe zowel cultuureducatie als muziekonderwijs behoren.

3.1 Wat is cultuureducatie?

Cultuureducatie laat mensen kennismaken met kunst- en cultuuruitingen en verdiept het inzicht daarin. Meestal is het doel van cultuureducatie echter om inzicht in cultuur zelf te verwerven en vaardigheden te verkrijgen in artistieke technieken en uitdrukkingsvormen. Dit is met name het geval bij cultuur georiënteerde vakken.

De ruimste omschrijving van cultuureducatie is: alle vormen van educatie waarbij cultuur als doel of als middel wordt ingezet. Cultuuruitingen kunnen een middel zijn om andere leer-gebieden te ondersteunen, zoals geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer, economie of wiskunde. Meestal is het doel van cultuureducatie echter om zelf inzicht in cultuur te verwerven en vaardigheden te krijgen in artistieke technieken en uitdrukkingsvormen. Dit is het geval bij cultuur georiënteerde vakken.

Al sinds de 19e eeuw bestaat Kunst en cultuur als leergebied binnen het onderwijs. Eén van de doelen is het kennismaken met de 'hogere' uitingen van onze "cultuur" in de zin van 'normen, waarden, doeleinden en verwachtingen in onze samenleving'³. Cultuureducatie maakt onderdeel uit van de cultuuroverdracht in die zin dat het kind leert interacteren en communiceren, relaties aangaat en verhoudingen opbouwt⁴. Met cultuureducatie wordt onderwijs gegeven in de diverse disciplines, zoals de kunsten, cultureel erfgoed en media (zie tabel 1).

Tabel 1. Disciplines cultuureducatie.

Kunsten:	Cultureel erfgoed:	Media:
Muziek	Monumenten	Massa media:
Dans	Archeologie	Kranten
Theater	Museale collecties	Social media
Beeldende kunst	Archieven	Televisie
Architectuur	Immaterieel erfgoed: zoals overleveringen (verhalen)	Creatieve Industrie (o.a.)
Film en fotografie		
Literatuur		

Er zijn drie soorten cultuureducatie, namelijk de productieve-, de receptieve- en de reflectieve cultuureducatie. De productieve (ook wel actieve cultuureducatie, cultuurparticipatie) staat voor de uitvoerende praktijk: het leren omgaan met materialen, gereedschappen en instrumenten ten einde zelf kunst(zinnige) producten voort te brengen. Receptieve cultuureducatie staat voor de confrontaties met kunst: het (leren) ervaren en ondergaan van (kijken en luisteren naar) tentoonstellingen, concerten, optredens en uitvoeringen van kunstenaars. Reflectieve cultuureducatie staat voor het leren beschouwen en interpreteren van kunst.

Uit onderzoek blijkt dat de eerste kennismaking met kunst en cultuur het beste beklijft als men daar op jonge leeftijd mee in aanraking komt.

³ J.A.A. van Doorn en C.J. Lammers, *Moderne Sociologie, een systematische inleiding*, 1976, p. 468.

⁴ Idem, p. 279.

3.2 Het belang van cultuureducatie

Het belang van cultuureducatie in het primair onderwijs is groot om een drietal redenen.

1. Uit empirisch onderzoek blijkt dat cultuureducatie het meest effectief is in de combinatie van doen, ervaren en reflecteren⁵. “Actieve, reflectieve en receptieve activiteiten die in samenhang worden aangeboden leiden tot een hernieuwde invulling van het begrip culturele carrière en tot grotere kunst- en cultuurdeelname in het latere leven”. Dit legitimeert in belangrijke mate het geven van cultuureducatie op scholen. Hier ligt immers de basis van de geëngageerde burger van morgen!
2. Naast het wekken van de interesse voor kunst in al haar uitingen, wijst onderzoek uit dat cultuureducatie bijdraagt aan de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen (persoonlijkheidsvorming). Zo toont onderzoek van Oberon aan dat brede scholen, die een derde van hun tijd besteden aan cultuur, goed scoren op binding, betrokkenheid en enthousiasme.
3. Het ontwikkelen van creativiteit leidt tot de ontwikkeling van andere vormen van intelligentie, waardoor het individu beter tot zijn recht komt in onze maatschappij. Deze kennis is voor de gerenommeerde Canadese wetenschapper Sir Ken Robinson aanleiding om wereldwijd te pleiten voor meer aandacht voor creativiteit in het onderwijs. Creativiteit die wordt gekoesterd op scholen, is van belang is voor het functioneren als individu en appelleert aan diverse vormen van intelligentie!

Het stimuleren van creativiteit wordt door de Zweedse econoom Kjell Nordstrom beschouwd als een noodzaak om te kunnen innoveren en daarmee onze dure welvaartsstaat te kunnen blijven financieren (creatieve industrie). De kenniseconomie draait volgens hem om mensen met ideeën en durf en hij pleit dan ook voor aandacht voor de creatieve zonderling⁶. Anderen, zoals de pedagoog Bas Levering, wijzen erop dat cultuureducatie een positief effect heeft op de sociale vaardigheden en het empathisch inlevingsvermogen van kinderen (zoals onder 2 aangegeven). Cultuureducatie gaat over de kennismaking met cultuur in brede zin. Muziekonderwijs is een van de disciplines binnen cultuureducatie.

3.3 Het belang van muziekonderwijs

Diverse wetenschappers deden onderzoek naar het effect van musiceren op de mens. Uit deze onderzoeken blijkt dat musiceren een zeer positieve invloed heeft op de gemoedstoestand en op de intelligentie. De betekenis van muziek is namelijk veel groter dan woorden, beelden of geuren. Onze hersenen zijn immers zeer gevoelig voor het herkennen van patronen (klank, trillingen) en daarmee heeft muziek een veel diepere betekenis dan alle andere communicatievormen. In feite is muziek een natuurlijke spiritualiteit die door musiceren een nog grotere betekenis krijgt. Uit EEG-onderzoeken⁷ is gebleken, dat bij musicerende mensen de linker hersenhelft (gevoelstoestand) en de rechterhersenhelft (spraak en intellect) sterker met elkaar verbonden zijn dan bij niet-musicerende mensen. In bijlage 1 treft u een overzicht aan van de onderzoekers en hun bevindingen⁸.

⁵ Jacob van Oostwoud Wijdenes & Folkert Haanstra, Over actief, receptief en reflectief: literatuurverkenning samenhang kunsteducatie, LOKV, Nederlands Instituut voor Kunsteducatie Utrecht, 1997.

⁶ Elektro-encefalografie is een methode om elektrische potentiaalverschillen die in de hersenen zijn ontstaan, via de hoofdhuid te registreren. Het elektro-encefalogram (EEG) kan bij ziekteprocessen inlichtingen geven over zowel de aard als de plaats van de afwijking.

⁷ Elektro-encefalografie is een methode om elektrische potentiaalverschillen die in de hersenen zijn ontstaan, via de hoofdhuid te registreren. Het elektro-encefalogram (EEG) kan bij ziekteprocessen inlichtingen geven over zowel de aard als de plaats van de afwijking.

⁸ Amadeo, Verlag Gruner & Jahr, 1998 / Schrijver: Hans Günther Bastian. / Nederlandse samenvatting van dit onderzoek in het boek: Muziek maakt Slim, Uitgeverij Panta Rhei, 2003.

4. Kaderstelling Muziekonderwijs & Cultuureducatie in de diverse gemeenten

In dit hoofdstuk gaan we in op het beleidsmatige kader dat voorhanden is in de diverse gemeenten, om aansluitend te komen tot de uitgangspunten voor de toekomst. Binnen deze kaders wordt aangegeven hoe muziekonderwijs en cultuureducatie zo optimaal mogelijk worden gefaciliteerd.

4.1 Het beleidskader van de gemeente Sittard-Geleen

De gemeente Sittard-Geleen gaat uit van de volgende beleidskaders:

- Kadernota Cultuur, de kunst van het verleiden, 3 juni 2009.
- Ombuigen met Visie, 22 maart 2012.
- Startnotitie Cultuurbedrijf en plan van aanpak (B&W 3 juli 2012).

Beleidskaders Cultuur.

Sittard-Geleen wil een aantrekkelijke gemeente zijn met een stedelijke beleving, die voor zowel de bezoekers als eigen inwoners tot de verbeelding spreekt. Om deze beleving te kunnen realiseren wordt gewerkt aan een eigen culturele smoel, die wordt gedragen door een kwalitatief sterke basisinfrastructuur met verschillende kunstdisciplines en een sterk en modern veld van amateurkunst en volkscultuur.

Om de gewenste stedelijke culturele dynamiek te realiseren wordt ingezet op:

- de versterking van de fysieke infrastructuur, zoals de ontwikkeling van Ligne (voorheen de Dobbelsesteen) en het versterken van de podiumfunctie in het theater (combinatie van Het Laagland en de Schouwburg).
- stedelijke programmering, hetgeen staat voor het zoeken van samenhang en samenwerking tussen alle culturele initiatieven (functies, activiteiten, tegencultuur, etc.) die een stad rijk is. Stedelijke programmering is gericht op het tastbaar en zichtbaar maken, het op straat brengen van het al aanwezige culturele potentieel.
- talentontwikkeling, waarmee het aanwezige talent wordt benut en tot wasdom kan komen. Daarbij wordt in ieder geval gedacht aan de disciplines: popcultuur, blaasmuziek, kleinkunst, theater, beeldende kunst en vormgeving, foto/film en nieuwe media en met name aan cultuureducatie waarbij het jonge kind in aanraking komt met de eerder genoemde kunstdisciplines.

Eén van de onderdelen van de aanpak tot cultuurvernieuwing is de ontwikkeling van het Cultuurbedrijf, dat de culturele hoofdfuncties met elkaar verbindt en de stedelijke programmering vorm zal geven. Het Cultuurbedrijf zal op 1 januari 2015 operationeel zijn.

Het doel van dit Cultuurbedrijf is om vraaggericht meerdere doelgroepen te bedienen. Daarnaast zullen de culturele functies integraal vorm krijgen, waardoor er sprake is van het onderling versterken en het gezamenlijk sterker profileren van de culturele functies. Met het Cultuurbedrijf zal sprake zijn van cultureel ondernemerschap. Op een effectieve en efficiënte wijze (minder overhead/ back office) wordt de culturele programmering in de stad georganiseerd en over het voetlicht gebracht.

De voordelen van de oprichting van het Cultuurbedrijf zijn:

- Een sterkere profilering en gezamenlijke programmering van de culturele activiteiten,
- Schaalvoordelen door het hebben van een gezamenlijke back office (overhead),
- Innovatie, culturele vernieuwing,
- Betere benutting culturele accommodaties door meerdere gebruikers,

- Vraaggericht aanbod met hoge servicegerichtheid, en
- Betere ondersteuning van het verenigingsleven.

Het Cultuurbedrijf organiseert, faciliteert en exploiteert. Bij organiseren kan men denken aan tentoonstellingen en voorstellingen, maar ook aan het bibliotheekwerk en cultuureducatie. Het Cultuurbedrijf verleent diensten aan zowel verenigingen als professionals (zowel instellingen als individuen). Bij het exploiteren kan men denken aan accommodaties, zoals podia, tentoonstellingsruimten, (wijk)cultuurcentra en ateliers.

Het Cultuurbedrijf wordt gevormd vanuit de vijf grote culturele instellingen in Sittard-Geleen, maar kan en zal op termijn worden uitgebreid met andere culturele spelers. De huidige participanten zijn:

- Museum Het Domein,
- Stadsschouwburg Sittard-Geleen,
- Euregionaal Historisch Centrum,
- St. Artamuse en
- St. BiblioNova.

In de Stuurgroep is ook de stichting Meetings & Events vertegenwoordigd met als doel te zijner tijd het Centrum voor de Pop op te laten gaan in het Cultuurbedrijf.

In het voorjaar 2013 wordt het bestuursplan Cultuurbedrijf ter besluitvorming aan de besturen van de verschillende organisaties voorgelegd en zullen de contouren van het Cultuurbedrijf worden vastgesteld. Eind 2013 zal het ondernemingsplan Cultuurbedrijf gereed zijn. De regiogemeenten zijn bij dit proces betrokken, zij zijn vertegenwoordigd in een klankbordgroep en hebben met de portefeuillehouder van de gemeente Beek een vaste vertegenwoordiger in de Stuurgroep Cultuurbedrijf.

4.2 Het beleidskader van de gemeente Beek

De gemeente Beek gaat uit van de door de gemeenteraad van Beek in 2011 vastgestelde Cultuurnota waarin een beperking van de subsidiëring van de leerlingen in het muziekonderwijs alsmede een ombouw van het muziekonderwijs naar cultuureducatie zijn voorgesteld. De gedachte hierachter is dat op deze wijze de leerlingen al in een vroeg stadium kennis maken met het kunst- en cultuuronderwijs, w.o. het muziekonderwijs, en dat hierdoor de kans op doorstroming naar cursorisch onderwijs groter is.

Als ambitie is geformuleerd: “Van individueel cursorisch naar brede cultuureducatie.”

Binnen het budget voor muziekonderwijs vindt vanaf 2013 gefaseerd een procentuele verschuiving plaats, van subsidiëring van overwegend individueel cursorisch muziekonderwijs naar subsidiëring van brede cultuureducatie voor de gehele jeugd in Beek.

De gemeente Beek geeft hiermee aan de brede basis - kunst & cultuureducatie- volop te willen ondersteunen, waarbij het reguliere budget voor muziekonderwijs voor een toenemend deel zal worden gelabeld voor brede cultuureducatie.

In de Cultuurnota is het voornemen opgenomen om de subsidiëring van het cursorisch muziekonderwijs Artamuse in de eerste drie jaar te beperken tot 40% in de kosten per uur/leerling; het overige zal door cursusgeld moeten worden afgedekt. In het vierde cursusjaar wordt als laatste jaar gesubsidieerd tot 25% in de kosten per uur/leerling. Leden van muziekverenigingen worden twee jaar langer gesubsidieerd.

De jeugdige leerlingen worden m.i.v. 2013 tot en met het schooljaar waarin men 18 jaar wordt gesubsidieerd; daarboven geldt een volwassenentarief (uniformering met overige gemeenten). In het kader van talentontwikkeling wordt de gemeentelijke “Artamuse-prijs voor bijzonder Beeks talent” in het leven roepen. Deze prijs zal jaarlijks worden uitgelooft aan één of meerdere leerlingen die zich onderscheiden in motivatie, talent en in instrumentale/vocale ontwikkeling.

4.3 Het beleidskader van de gemeente Stein

In de “Evaluatie cultuurnota en vaststelling kaders Cultuurbeleid 2011-2014” is als één van de uitgangspunten in het cultuurbeleid van de gemeente Stein dat prioriteit wordt gegeven aan de actieve deelname van jeugdigen en jongeren aan culturele activiteiten. “Dit wordt blijvend ingevuld door veel aandacht te besteden aan cultuureducatie in het onderwijs. Via subsidieafspraken met amateurverenigingen, muziekschool Artamuse en de culturele werkgroep zullen we laagdrempelig deelname aan culturele activiteiten blijven bevorderen.

De samenwerking met onderwijsinstellingen zal worden gestimuleerd. Met name de rol die muziekschool Artamuse moet vervullen ten behoeve van de muziekvereniging dient nader uitgewerkt te worden”.

5. Trends en ontwikkelingen

Bij de formulering van de bestuursopdracht is gevraagd aandacht te besteden aan maatschappelijke trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op het muziekonderwijs en de cultuureducatie om deze vervolgens te verbinden met de beleidsvoornemens. In dit hoofdstuk worden de volgende trends aan de orde gesteld:

- a. de demografische transitie, met name de gevolgen voor het aantal leerlingen (daling jeugd, stijging ouderen).
- b. de trends en ontwikkelingen in de samenleving.
- c. de landelijke ontwikkelingen in de amateurkunsten.
- d. de lokale ontwikkelingen in de amateurkunsten.
- e. de omvang en ondersteuning van het verenigingsleven.
- f. conclusie.

5.1 De demografische transitie in onze regio

Het is inmiddels duidelijk dat de bevolking in Zuid Limburg krimpt als gevolg van een stijgend sterfte-overschot in combinatie met een negatief migratiesaldo. Dit laatste is een gevolg van de de ontgroening en het wegtrekken van de jongeren. De onderzoekers constateren een daling van het aantal inwoners en een verandering van de leeftijdsopbouw van de bevolking. Dit is een gevolg van de afname van het aantal jongeren en de stijging van het aantal ouderen. Prognoses van de Provincie Limburg en het E'til⁹ laten zien dat de samenstelling naar leeftijd in 2040 anders zal zijn dan nu het geval is: de resultaten zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. De ontwikkeling van de bevolking in de WM plus (de gemeenten Beek, Schinnen, Stein, Echt-Susteren en Sittard-Geleen) in leeftijdscategorieën in periode 2010-2040.

Jaar/aantal inwoners	2010	2020	2040 (mutatie tov 2010)
0-20 JAAR	38.316 (100%)	34.045 (88,9%)	32.635 (85,2%)
20-65 JAAR	110.953 (100%)	101.082 (91,1%)	82.243 (74,1%)
65+ers	33.838 (100%)	43.266 (127,9%)	50.964 (150%)
Totaal	183.107 (100%)	178.346 (97,4%)	165.572 (90,4%)

Jaar/aantal inwoners	2010	2020	2040
0-20 JAAR	38.316 (20,9%)	34.045 (19%)	32.635 (19,7%)
20-65 JAAR	110.953 (60,6%)	101.082 (56,7%)	82.243 (49,6%)
65+ers	33.838 (18,5 %)	43.266 (24,3%)	50.964 (30,7%)
Totaal	183.107 (100%)	178.346 (100%)	165.572 (100 %)

Conclusie: Binnen tien jaar daalt de bevolking met bijna 3% en binnen 30 jaar met bijna 10%. De samenstelling is dan veranderd, het aantal jeugdigen tot 20 jaar blijft met ca. 20% van de totale bevolking vrijwel stabiel. Het percentage 65+ers stijgt van 19% naar 31% van de totale bevolking. Dit biedt nieuwe kansen voor culturele instellingen als Artamuse te meer deze 65+ers veel vrije tijd hebben en in een goede gezondheid verkeren.

⁹ E'til & Provincie Limburg, Bevolking Limburg 2008-2040.

Jongeren vormen de belangrijkste doelgroep in het onderwijs, dus ook in het muziekonderwijs en de cultuureducatie. De daling van het absolute aantal jongeren zal dus onherroepelijk leiden tot een daling van de het aantal leerlingen in het primair onderwijs, de instroom bij verenigingen en de vraag naar muzieklessen. De ervaring in de afgelopen jaren leert dat het aantal jeugdige Artamuse leerlingen in dezelfde mate afneemt als het aantal leerlingen primair onderwijs. Deze wordt momenteel ingeschat op 2% a 3% per jaar.

5.2 Trends en ontwikkelingen in de samenleving

In onze samenleving is een aantal trends waarneembaar.

De periode van welvaartsgroei is inmiddels tot stilstand gekomen. Op sociaal cultureel gebied is één van de trends de toename van het opleidingsniveau. Ook de trend van “Long Life Learning” zal doorzetten, hetgeen resulteert in het door de inwoners volgen van meerdere cursussen. In combinatie met het toenemende aantal vitale ouderen biedt dit kansen voor Artamuse om een nieuwe, niet gesubsidieerde, markt aan te boren.

De verdere individualisering en informalisering (informeler met elkaar omgaan) zorgt voor een andere houding ten opzicht van het vrijwilligerswerk en lidmaatschappen van organisaties en verenigingen (w.o. die voor de creatieve vorming). Daarnaast zien we dat de kwaliteitseisen van de consument zijn gestegen, men heeft meer keuzes en is kritischer over hetgeen hem of haar wordt geboden.

De oprukkende informatisering heeft er inmiddels voor gezorgd dat in de meeste huishoudens een computer met internet aanwezig is. Het ‘world wide web’ is algemeen ingeburgerd om informatie te zoeken en te communiceren. De verwachting is dat ouderen en lager opgeleiden hun achterstand op dit gebied in de komende tien jaar langzaam zullen inlopen.

Het aantal individuele amateurbeoefenaars (dus niet georganiseerd) is groot qua omvang, met name op het gebied van schrijven en nieuwe media. Nieuwe organisatievormen vinden veelal plaats via on line communities¹⁰.

Tot slot zijn trends waarneembaar als de toegenomen mobiliteit en een terugtrekkende overheid. De (lokale) overheid bezint zich op haar kerntaken en laat meer over aan het maatschappelijke veld, zoals we zien bij de creatieve vorming (muziekonderwijs)¹¹.

De maatschappelijke trends zijn als volgt samen te vatten:

- de inwoners hebben een andere houding ten opzicht van het vrijwilligerswerk en lidmaatschappen van verenigingen.
- de inwoners zijn minder trouw in hun gedrag en daardoor minder snel bereid lid te worden of te blijven van een vereniging (individualisering).
- er is een trend zichtbaar van een toename van het opleidingsniveau.
- er is sprake van een toename van het aantal cursussen/opleidingen dat wordt gevolgd (long life learning).
- door internet zoeken de inwoners op een andere manier naar informatie. Het is mogelijk om via het internet informatie te delen (schrijvers en fotografen organiseren zich via on line communities).

¹⁰ <http://www.hklimburg.nl/disciplines/cultuurparticipatie/achtergrondliteratuur.html>.

¹¹ NRC-Handelsblad, Laat kinderen weer zingen! Muziekscholen sluiten, dus moet op basisscholen gezongen worden, NRC maandag 10 en dinsdag 11 december 2012.

- de kwaliteitseisen van de (oudere) leerlingen en ouders zijn gestegen.
- de mobiliteit van de inwoners is toegenomen.
- er zijn meer ouderen en minder jongeren (demografische transitie).
- de gemeenten heroverwegen hun taken, waaronder het muziekonderwijs en het bibliotheekwerk (terugtrekkende overheid).

5.3 De landelijke ontwikkelingen bij de amateurkunsten

In het onderzoek “Amateurkunst – de feiten” heeft Kunstfactor de deelname aan amateurkunst in Nederland in beeld gebracht. Het onderzoek is gebaseerd op de *Monitor Amateurkunst* (MAK)¹², een trendmonitor die cijfers oplevert die een beeld geven van de kunstactiviteiten van de Nederlanders. De MAK is een monitor die circa 12.000 amateurkunstenaars behelst uit ongeveer 160.000 personen in Nederland. Uit de monitor blijkt dat bijna de helft van de Nederlanders in zijn/haar vrije tijd wel eens aan actieve kunstbeoefening doet. Naast de professionals, die inspiratiebron zijn, artistieke input leveren en leiding geven, zijn er meer dan een miljoen vrijwilligers actief voor de amateurkunst. Hun inspanningen zijn van groot belang voor een bloeiende, actieve sector.

Nederland telde in 2012 7,3 miljoen amateurkunstenaars van 6 jaar en ouder; 48% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder doet aan actieve kunstbeoefening. In 2010 was dit percentage nog 52%. Vertalen we de landelijke cijfers naar de regio Westelijke Mijnstreek dan gaat het om ca. **72.000 actieve beoefenaars van 6 jaar en ouder**. Landelijk is een daling van de amateurkunstbeoefening te constateren, waarbij de daling in 2012 t.o.v. 2010 met name wordt bepaald door een significante forse daling van dans (- 5 %), muziek en nieuwe media (- 1 %). Voor de disciplines beeldend en theater ziet men geen significante verschillen ten opzichte van de voorgaande jaren, bij het creatief schrijven zien we een stijging met 2%. De amateurkunstbeoefening door 35-39 jarigen is redelijk stabiel gebleven. Ook is zichtbaar dat de groep 50-plussers, die een derde van de amateurkunstenaars uitmaakt, constant omvangrijk is.

Van de Nederlanders van zes jaar en ouder die wel eens aan actieve kunstbeoefening doen, zijn de vrouwen met 58% (4.234.000) in de meerderheid t.o.v. de mannen met 42% (3.066.000). Bij beeldende kunst, dans en schrijven is een ruime meerderheid van de beoefenaars vrouw, waarbij dans met 75% vrouwelijke beoefenaars de uitschieter is. Alleen bij muziek en nieuwe media zijn de mannen in de meerderheid.

Tabel 3. Beoefenaars van de amateurkunsten naar discipline in 2012.

Discipline	Aantal (x mln)	Procentueel (indicatief)
Beeldende Kunst	3,2	21 %
Nieuwe Media	2,3	15 %
Schrijven	2,0	13 %
Dans	1,5	10 %
Theater	0,76	5 %
TOTAAL ¹³	7,3	

¹² Van de volgende publicaties is gebruik gemaakt *Amateurkunst – de feiten* en *Amateurkunst: feiten en trends* het onderzoek *Amateurkunst & publiek*, de *Factsheets 2009, 2010, 2011 en 2012* en de factsheet *Vrijwilligers in de amateurkunst*.

¹³ Een amateurkunstenaar houdt zich gemiddeld met meer dan één discipline bezig, zodat de optelsom van de disciplines hoger uitvalt dan het totaal aantal beoefenaars.

Uit tabel 3 blijken de aantallen amateurkunstenaars naar discipline, er zijn 3,2 miljoen beeldend kunstenaars, 3,1 miljoen muzikanten, 1,5 miljoen dansers, 760 duizend theaterkunstenaars, 2 miljoen schrijvers en 2,3 miljoen beoefenaars van de nieuwe media. Een amateurkunstenaar houdt zich gemiddeld bezig met meer dan één discipline bezig.

Over het geheel genomen is er een terugloop van inschrijvingen bij instellingen voor de kunsten. Ook bij dans en muziek constateren we een daling. Deze daling komt overeen met de terugloop van leerlingen in het primair onderwijs. Er is nog geen explosieve groei te zien van het aantal oudere cursisten. Bij schrijven en nieuwe media zijn structureel weinig beoefenaars ingeschreven. Door de sociale media en on line communicatie worden er minder lessen gevolgd bij verenigingen of instellingen.

Tabel 4. Leeftijdsofbouw beoefenaars amateurkunsten in 2012.

Leeftijd	2012
6-11 jaar	14 %
12-19 jaar	12 %
20-34 jaar	21 %
35-49 jaar	21 %
50-64 jaar	18 %
65+ jaar	14 %
Totaal	100%

Uit tabel 4 blijkt dat de jeugd tot 20 jaar de meest actieve kunstbeoefenaars kent, gevolgd door de leeftijdscategorie van 35 tot en met 49 jarigen. Momenteel zijn nog veel 50+ers lid van verenigingen. Hun lidmaatschap is nu nog relatief groot, de verwachting is echter dat in de toekomst steeds minder mensen zich voor langere tijd aan een club of vereniging zullen binden¹⁴. Omdat amateurkunstenaars wel behoefte houden aan contact, afwisseling en samenwerking met anderen, is het aannemelijk dat verenigingslidmaatschap en langdurige cursussen worden verruild voor kortere projecten, on line communities of flexibele maatwerk opleidingen.

5.4 De lokale ontwikkelingen bij de amateurkunsten

In de vorige paragraaf is aandacht besteed aan de landelijke trends. In deze paragraaf stond aanvankelijk het provinciale beleid ten aanzien van amateurkunstverenigingen centraal, echter binnen de Provincie Limburg zijn hierover weinig gegevens beschikbaar. Daarom gaan we hier in op de lokale situatie, te meer binnen het gemeentelijke beleid in onze regio traditioneel veel aandacht wordt besteed aan amateurkunsten. Uit onderstaande tabel 5 met het aantal gesubsidieerde verenigingen blijkt dat in de periode 2009-2013 sprake is van een stabilisatie van het aantal gesubsidieerde verenigingen.

¹⁴ SCP, van den Broek, Toekomstverkenningen kunstbeoefening, Den Haag, 2010.

Tabel 5. Het aantal gesubsidieerde verenigingen in 2013 (en 2009).

Soort vereniging	Aantal in 2009			Aantal in 2013		
	S-G	Beek	Stein	S-G	Beek	Stein
Harmonie/fanfare	18	5	5	18	5	5
Schutterij	10	1	3	10	1	3
Toneel	18	3	2	16	3	1
Zang	22	8	21	21	9	20
Carnaval (optochten)	21	4	4	23	4	4
Orkesten	2	1		2	1	
Overige Volkscultuur	25	2	1	23	2	1
Beeldende kunst	2	0	1	4	0	1
Podiumkunsten	2	0		2	0	
Majorette	0	1	1	1	1	1
Totaal	120	25	38	120	26	36

De regio Westelijke Mijnstreek kent een rijk verenigingsleven van hoge kwaliteit. Het belang van de amateurkunsten wordt om twee redenen onderschreven. Enerzijds voor het belang van een bruisend stedelijk leven en anderzijds omwille van de leefbaarheid (sociale cohesie) in de buurten en dorpen. Anderzijds biedt een brede basis met veel beoefenaars in de amateurkunsten ruimte voor innovatie en excellentie. Met andere woorden de brede basis is een kweekvijver voor artistiek talent die via het kunstvakonderwijs de weg kan vinden naar de top.

Het beleid was de afgelopen jaren gericht op het bieden van een thuishaven voor de amateurkunsten met een ondersteuning vanuit de professionele instellingen, zoals bijvoorbeeld Artamuse of het Jeugd- en Jongerentheater Het Laagland. Andere vormen van ondersteuning van de amateurkunsten zijn gelegen in het faciliteren, het bieden van oefenruimte of een podium voor amateurs en het beschikbaar stellen expositieruimte.

Aangezien het aantal leden de grondslag is voor de subsidieverstrekking aan verenigingen in de gemeenten zijn voor Stein en Sittard-Geleen de volgende kengetallen voorhanden.

Tabel 6a. Ontwikkeling van het aantal leden bij zangkoren, de schutterijen en de hafa in de gemeente Sittard-Geleen in de periode 2007-2012.

Vereniging	leden 2007	leden 2012	absoluut	Procentueel
Hafa (leden met instrument)	1.622	1.447	- 175	-11 %
Hafa (leden tot 21 jaar)	893	745	- 148	-16,6 %
Zangkoren	731	638	- 93	-12,7%
Schutterijen (leden met uniform)	544	463	- 81	-14,9 %
Schutterijen (leden tot 21 jaar)	114	69	- 45	- 39,5 %

Tabel 6b. Ontwikkeling van het aantal leden bij zangkoren, de schutterijen, mandolineverenigingen en de hafa in de gemeente Stein in de periode 2005-2012.

Vereniging	leden 2005	leden 2008	leden 2012	absoluut 2005-2012	Procentueel 2005-2012
Hafa (instrumenten)	464	444	386	-78	-16,8 %
Hafa (leden tot 18 jaar)	144		111	-33	-22,9%
Zangkoren (niet kerkelijk)	302	246	200	-102	-13,6%
Schutterijen (leden met uniform)	128	126	104	-24	-18,7%
Schutterijen (leden tot 18 jaar)	24	18	7	-17	-70,8%
Mandolineverenigingen (instrumenten)	89	78	80	-9	-10,1%
Mandolineverenigingen (leden tot 18 jaar)	28	8	11	-17	-6,7%

Conclusie: In de periode 2007-2012 constateren we een daling van het aantal leden bij zangkoren, de schutterijen en de hafa in de gemeente Sittard-Geleen. Afhankelijk van de discipline en het soort leden varieert de daling van 13 tot 40 %. In de periode 2005-2012 constateren we in de gemeente Stein een daling bij de diverse verenigingen variërend van 10 tot 70%.

5.5 Omvang en ondersteuning van het verenigingsleven

Voor gemeenten zijn toekomstbestendige en duurzame structuren in de lokale samenleving belangrijk om de sociale cohesie (leefbaarheid) en de stedelijke vitaliteit te versterken en te komen tot aantrekkelijke leefgemeenschappen. Het culturele verenigingsleven vervult daarbij een vooraanstaande rol in. Door de vergrijzing van de verenigingen (het aantal leden en de besturen) worden ondersteuningsfaciliteiten voor verenigingen steeds belangrijker. Een impuls voor de verenigingen blijft de instroom van nieuwe leden. Zij komen bijvoorbeeld via cultuureducatie in aanraking met de diverse disciplines cultuur en kunnen van daaruit via culturele verenigingen en professionele instellingen doorgroeien in hun culturele carrière. Het gaat daarbij om diverse cultuurdisciplines, zoals die worden genoemd in de cirkel van Wijn¹⁵, namelijk:

- podiumkunsten,
- beeldende kunsten/bouwkunst,
- cultureel erfgoed,
- media en letteren,
- film en amateurkunsten en
- kunsteducatie.

Zo kan de uitstroom van leerlingen op school naar de hafa-verenigingen zorgen voor een stabilisatie en zelfs een stijging van het aantal leden bij de muziekverenigingen. Om te komen tot een betere ondersteuning van het amateurkunstenveld vonden in Sittard-Geleen in juni 2012 een aantal dialoogavonden plaats met diverse groepen van verenigingen, zoals de carnavals-, toneel-, hafa-verenigingen. Tijdens de bijeenkomst met de muziekverenigingen kwamen drie thema's naar voren. Zo bleek dat voor de muziekverenigingen talentontwikkeling/ muziek-onderwijs het belangrijkste thema is. Veel verenigingen geven er de voorkeur aan het muziek-onderwijs binnen de vereniging zelf te organiseren, te meer het muziekonderwijs relatief duur is

¹⁵ Cirkel van Wijn, het ringenmodel voor het gemeentelijk cultuurbeleid uit: Cor Wijn, gemeentelijk cultuurbeleid – een handleiding, Den Haag , 2003.

(korte lessen). Men gaf aan dat in het verleden met het verplichte muziekonderwijs op de lagere scholen de doorstroming naar de verenigingen makkelijker verliep. De andere twee thema's binnen de muziekverenigingen zijn de samenwerking onderling (uitwisseling van instrumenten e.d.) en een intermediair, helpdesk of steunpunt als het gaat om subsidiemogelijkheden.

5.6 Conclusie.

Op basis van de bovenstaande informatie, kan geconcludeerd worden, dat de bevolking in onze regio daalt en de samenstelling verandert. Daarbij blijft het aandeel jeugdigen tot 20 jaar met ca. 20% van de totale bevolking stabiel. Het percentage 65+ers zal in 2040 zijn gestegen van 19% naar 31% van de totale bevolking. Dit biedt nieuwe kansen voor culturele instellingen als Artamuse om een passend aanbod te creëren voor deze doelgroep te meer omdat een grote groep 65+ers veel vrije tijd heeft en in een goede gezondheid verkeert.

Ook uit de maatschappelijke trends en ontwikkelingen kunnen we concluderen dat er kansen zijn voor culturele instellingen en verenigingen om nieuwe doelgroepen aan te spreken. Met name de studie naar de amateurkunsten in Nederland laat zien dat er in 2012 7,3 miljoen amateurkunstenaars van 6 jaar en ouder zijn, dat wil zeggen dat in onze regio ca. 72.000 actieve beoefenaars van de amateurkunsten zijn. Ondanks de stabilisatie van het aantal gesubsidieerde verenigingen constateren we in de afgelopen periode een daling van het aantal leden bij de zangkoren, schutterijen en de hafa. Inzetten op cultuureducatie op scholen moet jonge kinderen kennis laten maken met kunst en cultuur en dus ook met muziek en muziekverenigingen. Doel is zoveel mogelijk jeugd te interesseren voor samen cultuur beleven in verenigingsverband.

Met het subsidiëren van muziekonderwijs voor jeugd beogen wij het behalen van een basisniveau laagdrempelig te houden. Daarbij heeft het les nemen via een vereniging een extra financieel voordeel, zodat ook het samen musiceren gestimuleerd wordt.

6. Uitgangspunten cultuureducatie en muziekonderwijs in de periode 2013-2016

Uitgaande van de vastgestelde beleidskaders in de diverse gemeenten en de diverse overleggen die hebben plaatsgevonden met de gemeenten en Artamuse zijn de volgende uitgangspunten voor muziekonderwijs en cultuureducatie in de regio te destilleren:

- Het accent komt te liggen op cultuureducatie voor alle kinderen via het primair onderwijs.
- Onderwijs in muziek en dans wordt alleen gesubsidieerd voor jeugdige leerlingen tot en met het schooljaar waarin men 18 jaar wordt en maximaal voor 4 jaar.
- Voor leden van muziekverenigingen wordt het muziekonderwijs aan jeugdleden tot 18 jaar maximaal 6 jaar gesubsidieerd.
- Talentontwikkeling wordt gestimuleerd.

Het beleid is erop gericht om in het primair onderwijs zoveel mogelijk leerlingen zo vroeg en zo intensief mogelijk in aanraking te laten komen met de diverse disciplines van cultuur, omdat cultuurbeoefening belangrijk is voor de ontwikkeling van de leerlingen. Daarbij wordt het principe gehanteerd dat de leerlingen structureel cultuureducatie onderwezen krijgen in doorlopende leerlijnen¹⁶ met aandacht voor hun individuele interesses en ambities. Bij het geven van advies op maat voor een eventuele culturele carrière van het kind worden zowel de ouders als het verenigingsleven actief betrokken.

De gemeenten onderschrijven het belang van cultuureducatie voor de leerlingen in het primair onderwijs om diverse redenen:

- Cultuureducatie in het primair onderwijs zorgt ervoor dat kinderen op jonge leeftijd kennismaken met verschillende kunstdisciplines.
- Cultuureducatie is een mogelijke start van een culturele carrière voor de leerling.
- Cultuureducatie draagt bij aan de creativiteit en de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen.

Dit beleid sluit aan bij de gedachte dat de kans groot is, dat kinderen, die op school in aanraking komen met de diverse kunstdisciplines, doorstromen naar de verenigingen. Momenteel worden al cursussen Algemene Muzikale Vorming op scholen gegeven, echter nog niet alle leerlingen op de scholen worden in staat gesteld hiervan gebruik te maken. Het beleid is erop gericht met cultuureducatie alle leerlingen te bereiken door het accent te leggen bij cultuureducatie op de scholen in het primair onderwijs (p.o.) en in mindere mate bij de scholen in het voortgezet onderwijs (v.o.). Met dit beleid kunnen alle jonge kinderen ontdekken of een culturele carrière bij ze past en welke dat wordt.

In het muziekonderwijs voor de leerlingen kunnen we de volgende fasen onderscheiden:

- In aanraking komen met: kennis maken met muziek,
- Oriëntatie op: bekwamen in het bespelen van muziekinstrumenten,
- Doorontwikkeling van: verdiepen van het bespelen van een instrument,
- Talentontwikkeling: vervolg van het muziekonderwijs aan de markt overlaten (geen subsidie). Voor grote talenten een regeling ontwikkelen.

Deze fasen zijn ook van toepassing op de brede creatieve vorming. In onderstaand stroomdiagram zijn de diverse fasen creatieve vorming nog eens weergegeven.

¹⁶ Een leerlijn is in het onderwijs een uitwerking van de algemene kerndoelen naar concrete doelen die omschrijven wat leerlingen moeten kennen en kunnen. Deze zijn onderverdeeld in doelen per leerjaar, die op hun beurt zijn onderverdeeld in tussenstappen. Een doorlopende leerlijn zorgt voor een naadloze aansluiting tussen de jaren of scholen.

Schema 1. Stroomschema diverse fasen Creatieve Vorming.

Fase 1. Kennismaken met

Cultuureducatie primair
onderwijs

Fase 2. Oriënteren op

Cultuureducatie primair
onderwijs

Fase 3. Verdiepen van

Creatief Onderwijs, bij
Muziekonderwijs 4 tot 6 jaar
gesubsidieerd

Fase 4 Talentontwikkeling

Cultuurbreed, regeling dient
te worden ontwikkeld

Het integrale programma Cultuureducatie Westelijke Mijnstreek voor alle scholen primair onderwijs 2013-2016 wordt ontwikkeld door de werkgroep Cultuureducatie van het Cultuurbedrijf (in oprichting) in samenwerking met het onderwijs. In december 2012 is in gezamenlijkheid een subsidieaanvraag ingediend bij het Fonds Cultuurparticipatie voor het vierjaren programma 'Cultuureducatie met Kwaliteit'¹⁷. Voor de regio Westelijke Mijnstreek is een werkbudget van € 140.000 per jaar voor een periode van 4 jaar beschikbaar, naast de subsidie van het Fonds Cultuurparticipatie ad € 70.000 per jaar, brengen de gemeente Sittard-Geleen € 50.000 en de Provincie Limburg € 20.000 (ten behoeve van de gemeenten Beek, Schinnen en Stein) in als cofinanciering.

Muziekonderwijs wordt op termijn (alleen) gesubsidieerd ten gunste van jeugdige leerlingen tot en met het schooljaar waarin men 18 jaar wordt, al dan niet via hafa-verenigingen. Gekozen wordt voor het subsidiëren van het muziekonderwijs voor jeugdigen, omdat wetenschappelijk bewezen is dat leren musiceren een gunstig effect heeft op de hersenontwikkeling en intelligentie van kinderen.

In aansluiting op de fasen in het muziekonderwijs, is het beleid van de gemeenten erop gericht het muziekonderwijs slechts een beperkt aantal jaren te subsidiëren. Momenteel kunnen leerlingen van 4 tot het jaar waarin men 18 jaar wordt (dit is maximaal 14 jaar lang) gesubsidieerd muziek- en dansles volgen. Het beleid is erop gericht deze periode in te korten door het verzorgen van een brede basisvorming muziekonderwijs als onderdeel van de cultuureducatie op de basisscholen. Vervolgens kan men dan doelgericht gesubsidieerd instrumentaal en individueel muziekonderwijs volgen bij de instelling voor muzikaleducatie en in een periode van 4 resp. 6 jaar een of meerdere muziekgraden te behalen (uitwerking onder c).

¹⁷ Cultuurpad, Cultuureducatie met kwaliteit in Limburg, subsidieaanvraag bij het FCP 2013-2016, december 2012.

De afzonderlijke gemeenten kenden verschillende leeftijden voor het subsidiëren van de jeugdige leerlingen muziek en dans. Vanaf 2013 worden de regels geharmoniseerd: de maximale leeftijd waarop men subsidie ontvangt is voor alle gemeenten 18 jaar, dat wil zeggen tot en met het schooljaar waarin men 18 jaar wordt, kan men gesubsidieerd muziekonderwijs volgen. Individuele leerlingen kunnen maximaal 4 jaar subsidie op het lesgeld ontvangen. Zij krijgen 4 jaar lang een jaarlijkse tegemoetkoming in de daadwerkelijke cursuskosten van 35%. Is men echter lid van een hafa-vereniging dan kan men maximaal 6 jaar 50% subsidie ontvangen.

Naast de prioritering voor cultuureducatie en het anders subsidiëren van muziekonderwijs, hebben de regiogemeenten het voornemen om gezamenlijk in 2014 een kader voor talentontwikkeling op te stellen. Binnen deze beleidsontwikkeling kan ook aandacht komen voor kinderen met bijzondere talenten. Beek denkt in dit kader bijvoorbeeld aan een stimuleringsprijs voor Beekse talenten via Artamuse. Ook het bieden van podia en productiemogelijkheden maken onderdeel uit van het beleid om talentontwikkeling te stimuleren.

6.1 Overgangsregeling

De eerste twee jaren waarin het beleid wordt geëffectueerd wordt een overgangsregeling in het leven geroepen, die inhoudt dat de stijging van het lesgeld wordt getemporiseerd. Op deze wijze wordt de lesgeldverhoging geleidelijk ingevoerd, waardoor naar verwachting meer leerlingen behouden blijven voor het muziekonderwijs. Ook geeft het Artamuse tijd om maatwerk aanbod te organiseren voor leerlingen die vanwege de tariefsverhoging geen individueel muziekonderwijs kunnen volgen.

De gemeenten kunnen in dit kader hun regeling voor tegemoetkoming van kosten voor muziekonderwijs, gericht op de laagste inkomens, actief promoten. Deze regelingen zijn speciaal in het leven geroepen om de deelname aan sociaal maatschappelijke activiteiten (w.o. cultuur en sport) bij inwoners, die met een minimuminkomen moeten rondkomen, te bevorderen.

Bij een steekproef van 62 ingediende declaraties in de gemeente Sittard-Geleen in 2012 bleek dat de meeste declaraties betrekking hebben op schoolgebonden kosten en slechts 2 declaraties betrekking te hebben op een tegemoetkoming in de kosten van het lidmaatschap van een hafa-vereniging. Er kwamen opmerkelijk genoeg geen declaraties voor die betrekking hadden op het lesgeld bij Artamuse, hetgeen er op duidt dat bij de huidige leerlingen Artamuse de regeling niet of nauwelijks bekend is, danwel dat kinderen uit de doelgroep van de Voor Kids-regeling nog geen muziekonderwijs volgen. Hier valt dus nog een wereld te winnen door met pr- en marketing de regeling actief te promoten.

7. Gevolgen voor Artamuse

Zoals eerder aangegeven ligt het in de lijn der verwachting dat de Stichting Artamuse zal opgaan in het op te richten Cultuurbedrijf. Daarbij zijn de nu vast te stellen beleidsuitgangspunten kaderstellend voor de realisatie van de functie creatieve vorming in het Cultuurbedrijf. In deze paragraaf gaan we nader in op de beleidsmatige aspecten om vervolgens in te gaan de doorrekening van het beleidskader uit paragraaf 7.

7.1 Inhoudelijke visie

Bij cultuureducatie is het beleid gericht om te komen met een regioplan cultuureducatie voor alle scholen primair onderwijs. Dit integrale beleidsplan cultuureducatie Westelijke Mijnstreek wordt opgesteld door de medewerkers cultuureducatie van het cultuurbedrijf in oprichting samen met het onderwijs en in overleg met vertegenwoordigers van de gemeenten. Daarmee wordt de rol die Artamuse nu heeft als bemiddelaar tussen de scholen en een aantal culturele instellingen verbreed naar alle culturele instellingen. De nadruk komt daarbij te liggen op het bereiken van alle leerlingen in het primair onderwijs met een integraal aanbod waarbij de diverse disciplines in de kunst en cultuur de revue passeren alsmede een brede algemene basis wordt gelegd voor het Muziekonderwijs. Bij deze integrale benadering wordt het initiatief gelegd bij de basisscholen.

Het muziekonderwijs wordt op een andere wijze gesubsidieerd. Door een betere match tussen vraag en aanbod kunnen kosten bespaard worden. Het voorstel is het muziekonderwijs bij Artamuse dan wel Cultuurbedrijf voor de jeugdige leerlingen van de muziekverenigingen maximaal 6 jaar te subsidiëren.

Om de organisatieomvang van Artamuse passend te maken aan de nieuwe situatie met zo min mogelijk wachtgeldverplichtingen wordt een post voor 'mensontwikkelbudgetten' in de begroting opgenomen. Deze mensontwikkelbudgetten worden ingezet voor de om- en bijscholing van de medewerkers. Overigens kent Artamuse veel deeltijdaanstellingen, meestal gekoppeld aan een specifiek instrument, waarbij de docenten die dat wensen gemakkelijk een eigen lespraktijk kunnen opzetten.

Met de oprichting van het Cultuurbedrijf per 1 januari 2015 zal Sittard-Geleen de subsidie voor zowel het Muziekonderwijs als de Cultuureducatie niet meer toekennen aan de Stichting Artamuse, maar aan het Cultuurbedrijf. De exacte wijze waarop de overgang van de organisatie van Artamuse in al haar facetten naar het Cultuurbedrijf gestalte krijgt zal onderdeel zijn van het ondernemingsplan van het Cultuurbedrijf. De lopende contracten/afspraken van Artamuse worden overgenomen door het Cultuurbedrijf.

Artamuse is als één van de vijf directe partners in het Cultuurbedrijf, naast de Stadsschouwburg, Museum Het Domein, BiblioNova en Euregionaal Historisch Centrum, actief betrokken bij de oprichting en vormgeving van het Cultuurbedrijf. Het ondernemingsplan zal eind 2013 gereed zijn voor besluitvorming in de gemeenteraad. Voor Sittard-Geleen geldt, dat mocht Artamuse niet instemmen met het ondernemingsplan Cultuurbedrijf en alsnog besluiten af te zien van participatie in het Cultuurbedrijf, muziek- en dansonderwijs alsmede de cultuureducatie vanaf 2015 blijvend wordt gesubsidieerd via het Cultuurbedrijf en Artamuse geen subsidie meer zal ontvangen.

7.2 Doorrekening beleidskader en overgangsregime

In deze paragraaf besteden we expliciet aandacht aan de gevolgen van de voorgestelde beleidswijzigingen voor de individuele consument bij Artamuse en daarmee voor de instelling

als zodanig. Bij de uitwerking van de bestuursopdracht is een aantal voorstellen geformuleerd die van invloed zijn op de tariefstelling bij het individueel muziekonderwijs Artamuse.

Het betreft:

- 50% van de daadwerkelijke cursuskosten van het muziekonderwijs aan jeugdige leden van muziekverenigingen voor maximaal zes jaar en uiterlijk tot en met het schooljaar waarin men 18 jaar worden gesubsidieerd.
- 35% van de daadwerkelijke cursuskosten worden gesubsidieerd voor leerlingen die niet via een muziekvereniging muziek- of dansles volgen, voor maximaal vier jaar en uiterlijk tot en met het schooljaar waarin ze 18 jaar worden.

Dit resulteert in de volgende scenario's:

- Alle individuele leerlingen die langer dan 4 jaar les hebben worden niet meer gesubsidieerd.
- Alle verenigingsleden die langer dan 6 jaar les hebben worden niet meer gesubsidieerd.
- Alle leerlingen van 18 jaar en ouder worden niet meer gesubsidieerd (ongeacht het aantal lesjaren).
- Alle leerlingen zullen gedurende 4 jaar 35% subsidie ontvangen, uiterlijk tot en met het schooljaar waarin zij 18 jaar worden.
- Alle verenigingsleden zullen gedurende 6 jaar 50% subsidie ontvangen, uiterlijk tot en met het schooljaar waarin zij 18 jaar worden.

Op basis van het aantal leerlingen is een doorrekening gemaakt voor de tariefstelling.

De contributieverhoging voor leerlingen van muziekverenigingen jonger dan 18 jaar betreft momenteel € 41,- (Beek), 76,- (Stein) en € 119,- (S-G) en voor de particuliere leerlingen € 169,- per jaar (allen). Voor leden die langer dan 4 jaar of 6 jaar lid zijn gaat het om stijging variërend van € 137,- tot max € 547,- per jaar. Het betreft 289 leerlingen van de 1.480 leerlingen die momenteel individueel les volgen bij de Artamuse (19,5 %).

Op basis van deze uitkomsten wordt voorgesteld een overgangperiode van twee jaren in te stellen bij een tariefsverhoging van minder dan € 200,- en een overgangperiode van drie jaren wanneer de tariefsverhoging meer dan € 200,- bedraagt. Dit betekent bij twee overbruggingsjaren in het merendeel van de gevallen een jaarlijkse verhoging van max € 90,- per jaar (€ 7,50 per maand) en bij een overbruggingsperiode van 3 jaren in de meeste gevallen een stijging van in €156 per jaar (€ 13,- per maand). Het inbouwen van een overgangsregeling heeft een aantal belangrijke voordelen, namelijk:

- dat de klanten kunnen wennen aan de geleidelijke tariefsverhoging te weten, waardoor het aantal leerlingen dat stopt met individueel instrumentaal muziekonderwijs beperkt blijft.
- Artamuse kan inspelen op de veranderde situatie door de leerlingen maatwerk aan te bieden in de vorm van alternatieve lesvormen, zoals groepslessen, bandcoaching e.d.
- Artamuse wordt in staat gesteld maatwerkvoorzieningen voor haar personeel aan te bieden, waardoor gedwongen ontslagen en daarmee wachtgeldverplichtingen tot een minimum worden beperkt. Met natuurlijk verloop en mensontwikkelbudgetten kan vorm worden gegeven aan een organisatie die zich voorbereid op de inpassing in het Cultuurbedrijf in 2015.

Daarnaast wordt, zoals eerder aangegeven, gewerkt aan een verbreding van het muziekonderwijs voor groepen in het primair onderwijs zodat men al een behoorlijke basis heeft als men start met het individueel onderwijs bij Artamuse. Het betreft hier het kennis maken met en het verdiepen van het muziekonderwijs, hetgeen overigens ook al kan plaatsvinden met allerlei cursussen, zoals bijv. Music For Kids. Dergelijke cursussen tellen niet mee voor de 4 resp. 6 jaren dat men gesubsidieerd individueel/instrumentaal les volgt. Zoals hierna weergegeven past

de voorgestelde overgangsregeling (tabel 7) binnen de budgettaire kaders van de gemeenten (tabel 8). Hierbij is echter nog geen rekening gehouden met mensontwikkelbudgetten.

Tabel 7. Overgangsregeling tarieven muziekonderwijs leerlingen muziekverenigen en particuliere leerlingen 2013-2016.

Overgangsregeling verenigingstarieven	Verenigings-tarief 2013	Verenigings-tarief 2014	Verenigings-tarief 2015	Verenigings-tarief vanaf 2016
leerlingen <18 jaar en t/m 6 jaar les				
Beek (47 lln)	388,00	408,50	429,00	429,00
Stein (62 lln)	353,00	391,00	429,00	429,00
Sittard-Geleen (392 lln)	310,00	369,50	429,00	429,00
leerlingen >18 jaar en/of langer dan 6 jaar les				
Beek (6 lln)	388,00	544,00	700,66	857,00
Stein (9 lln < 21)	353,00	521,00	689,00	857,00
Stein (4 lln > 21)	857,00	857,00	857,00	857,00
Sittard-Geleen (43 lln < 18)	310,00	492,33	674,66	857,00
Sittard-Geleen (36 lln > 18)	720,00	788,50	857,00	857,00

Overgangsregeling tarieven particuliere leerlingen	particulier tarief 2013	particulier tarief 2014	particulier tarief 2015	particulier tarief vanaf 2016
leerlingen <18 jaar en t/m 4 jaar les				
Beek (104 lln)	388,00	472,50	557,00	557,00
Stein (59 lln)	388,00	472,50	557,00	557,00
Sittard-Geleen (409 lln)	388,00	472,50	557,00	557,00
leerlingen >18 en/of langer dan 4 jaar les				
Beek (26 lln < 21)	388,00	544,33	700,66	857,00
Beek (26 lln > 21)	857,00	857,00	857,00	857,00
Stein (26 lln < 21)	388,00	544,33	700,66	857,00
Stein (13 lln > 21)	857,00	857,00	857,00	857,00
Sittard-Geleen (25 lln < 21)	720,00	788,50	857,00	857,00
Sittard-Geleen (78 lln > 21)	857,00	857,00	857,00	857,00

Tabel 8. Budgettair kader diverse gemeenten 2014-2016.

	Sittard-Geleen 2014	Sittard-Geleen 2015	Sittard-Geleen vanaf 2016
Exploitatietekort muziekonderwijs	1.602.418	1.495.292	1.469.544
Beschikbaar budget gemeente mo	1.640.198	1.440.198	1.440.198
subtotaal mo	37.780	55.094-	29.346-
Exploitatietekort cultuureducatie	162.892	162.892	162.892
Beschikbaar budget gemeente ce	102.592	102.592	102.592
Bijdrage vanuit FCP	52.000	52.000	52.000
subtotaal ce	8.300-	8.300-	8.300-
TOTAAL	81.480	11.394-	14.354
	Beek 2014	Beek 2015	Beek vanaf 2016
Exploitatietekort muziekonderwijs	308.217	289.541	284.557
Beschikbaar budget gemeente mo	319.000	319.000	319.000
subtotaal mo	10.783	29.459	34.443
Exploitatietekort cultuureducatie	20.550	20.550	20.550
Beschikbaar budget gemeente ce	13.404	13.404	13.404
subtotaal ce	7.146-	7.146-	7.146-
TOTAAL	3.637	22.313	27.297
	Stein 2014	Stein 2015	Stein vanaf 2016
Exploitatietekort muziekonderwijs	160.173	144.757	139.197
Beschikbaar budget gemeente mo	174.906	149.906	149.906
subtotaal mo	14.733	5.149	10.709
Exploitatietekort cultuureducatie	28.397	28.397	28.397
Beschikbaar budget gemeente ce	33.143	33.143	33.143
subtotaal ce	4.746	4.746	4.746
TOTAAL	19.479	9.895	15.455

8. Samenvatting

In de bestuursopdracht Muziekonderwijs en Cultuureducatie is gevraagd om te komen tot een inhoudelijke visie op het muziekonderwijs en de cultuureducatie waarin trends in beeld worden gebracht en een doorrekening van het beleidskader wordt gegeven met de gevolgen voor Artamuse.

8.1 Inhoudelijke visie

Algemeen.

Bij de uitwerking van de bestuursopdracht willen wij aansluiten bij de ontwikkelingen, die landelijk zijn ingezet. Ingegeven door de rijksbezuinigingen worden de gemeenten verplicht om keuzes te maken in het te voeren beleid t.a.v. muziekonderwijs en cultuureducatie.

De gemeenten kiezen er expliciet voor om cultuureducatie in relatie tot het muziekonderwijs anders te organiseren. Op scholen voor primair onderwijs wordt het muziekonderwijs in het kader van cultuureducatie uitgebreid om zo een betere aansluiting met het muziekonderwijs buiten school, en de deelname aan het verenigingsleven, te bevorderen. De kans is hiermee groter dat leerlingen ook na de eerste kennismaking met - en oriëntatie op - het muziekonderwijs na schooltijd doorgaan met het volgen van individueel/instrumenteel muziekonderwijs en desgewenst een culturele carrière kunnen starten.

Cultuureducatie

Het belang van cultuureducatie op de scholen wordt door de gemeenten onderschreven. In de eerste plaats wordt cultuureducatie meer en meer gewaardeerd door de kennis van de werking van ons brein (neuro psychologie). Wetenschappelijk onderzoek toont namelijk aan dat cultuureducatie van belang is voor zowel de persoonlijkheidsontwikkeling van de leerling (sociaal emotionele ontwikkeling) als voor de ontwikkeling van diverse vormen van intelligentie, zoals creativiteit.

In de tweede plaats leidt de deelname door kinderen aan cultuureducatie tot een grotere kunst- en cultuurdeelname in het latere leven en tot slot is cultuureducatie voor velen de start van een culturele carrière. Ook werkt het stimulerend op deelname aan cultuurverenigingen.

Het beleid van de gemeenten is erop gericht om cultuureducatie in de breedte en de diepte (doorlopende leerlijn), te stimuleren en hiertoe een samenhangend aanbod te laten ontwikkelen door de culturele instellingen. Daarbij krijgen bij voorkeur alle kinderen van een bepaalde leeftijd via het primair onderwijs de kans om hun creatief talent te ontdekken en te ontwikkelen. Per jaargang maken de leerlingen kennis met de diverse cultuurdisciplines zoals toneel, muziek, media, etc.

De nadruk ligt expliciet bij het primair onderwijs en niet bij het voortgezet onderwijs om de kinderen in een zo vroeg mogelijk stadium te interesseren voor de diverse cultuurdisciplines. Hiertoe wordt met de scholen en de diverse partners in het culturele veld vanuit het Cultuurbedrijf in oprichting een integraal aanbod Cultuureducatie voor het primair onderwijs ontwikkeld.

Dit integrale programma Cultuureducatie Westelijke Mijnstreek voor alle scholen primair onderwijs 2013-2016 wordt ontwikkeld door de werkgroep Cultuureducatie van het Cultuurbedrijf in oprichting. Gezamenlijk met het onderwijs is op 14 december jl. een subsidieaanvraag ingediend bij het Fonds Cultuurparticipatie voor de uitvoering van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. Voor de regio is met de toegekende subsidie van € 70.000 de komende vier jaar een bedrag van € 140.000 per jaar beschikbaar.

Muziekonderwijs

Ten aanzien van het muziekonderwijsbeleid wordt voorgesteld de leerlingen van de muziekschool te subsidiëren voor maximaal 4 jaar (of 6 jaar voor leden van een

muziekvereniging) in plaats van de maximale 14 jaren die momenteel gelden. Omdat het belang van muziekonderwijs wordt onderschreven is het beleidsvoornemen de fasen kennismaking met - en oriëntatie op - het muziekonderwijs steviger aan te zetten op de scholen met cultuureducatie. Hoe meer kinderen in aanraking komen met muziek en zich oriënteren op een muziekinstrument hoe groter de kans is dat deze leerlingen daadwerkelijk muzikles gaan volgen en/of lid worden van een hafa-vereniging. Dit laatste zorgt voor nieuwe aanwas en daarmee de versterking van deze verenigingen.

Het beleid is erop gericht het individueel gesubsidieerd muziekonderwijs deels af te bouwen ten gunste van het kennismaken met en de oriëntatie op het muziekonderwijs of ander creatief onderwijs op de scholen. De verwachting is dat meer leerlingen kennismaken met en daardoor doorstromen naar het individueel onderwijs bij verenigingen, het Cultuurbedrijf of het particulier onderwijs. De individuele jeugdige leerling wordt maximaal 6 jaar gesubsidieerd als hij/zij lid is van een vereniging (hafa) en bij individueel muziekonderwijs is de subsidie maximaal 4 jaar. Bij de invoering van dit beleid worden twee overgangsjaren ingesteld waardoor de stijging van de lesgeelden geleidelijk wordt opgevangen en Artamuse voldoende tijd heeft om in te spelen op de nieuw ontstane situatie. Binnen het muziekonderwijs kan dit door het accent te leggen op muziekonderwijs als onderdeel van cultuureducatie in het basisonderwijs en door bijv. groepslessen aan te bieden. Met een actief personeelsbeleid en mensontwikkelbudgetten kan men gedwongen ontslagen zo veel als mogelijk voorkomen.

8.2 Gevolgen voor Artamuse en de doorrekening van het beleidskader

De consequentie van de oprichting van het Cultuurbedrijf is dat de culturele functies Muziekonderwijs en Cultuureducatie blijven bestaan, terwijl Artamuse als afzonderlijke organisatie naar alle waarschijnlijkheid zal ophouden te bestaan. De functies Muziekonderwijs & Cultuureducatie krijgen een plaats in het Cultuurbedrijf. De organisatorische contouren worden vastgesteld in het bestuursplan en uitgewerkt in het ondernemingsplan, dat de projectorganisatie Cultuurbedrijf eind 2013 aan de gemeenteraad zal voorleggen.

Voor de gemeente Sittard-Geleen geldt dat muziekonderwijs vanaf 2015 gesubsidieerd wordt via het Cultuurbedrijf en niet meer via Artamuse en dat de budgetten cultuureducatie gedeeltelijk worden ingezet via het programma Cultuureducatie met Kwaliteit, waarin Artamuse de regionale partner is voor uitvoering. Dit betekent dat Artamuse voor cultuureducatie in 2013 en 2014 een subsidie van 66% van het subsidiebedrag 2012 ontvangt. De overige 33% wordt ingezet als cofinanciering voor de uitvoering van Cultuureducatie met Kwaliteit. Vanzelfsprekend subsidieert Sittard-Geleen ook de functie cultuureducatie vanaf 2015 via het Cultuurbedrijf.

Een doorrekening van de maatregelen laat een forse stijging van de jaarlijkse tarieven in het muziekonderwijs zien, hetgeen resulteerde in het voorstel de tariefsverhogingen geleidelijk (in twee of drie jaar) te laten plaatsvinden. Bij de invoering van het beleid worden afhankelijk van de tariefstijging overgangsjaren ingesteld waardoor de stijging van de lesgeelden geleidelijk wordt opgevangen en Artamuse kan inspelen op de nieuw ontstane situatie. Binnen het muziekonderwijs kan dit door het accent te verleggen naar muziekonderwijs als onderdeel van cultuureducatie in het primair onderwijs en door maatwerk aan te bieden. Met een actief personeelsbeleid en een mensontwikkelbudget worden gedwongen ontslagen tot een minimum beperkt.

9. Literatuur

Artamuse, Jaarverslag Artamuse 2010, Geleen, mei 2011.

Artamuse, Jaarverslag Artamuse 2011, Geleen, mei 2012.

Artamuse, Ondernemingsplan 2011-2014, Geleen, april 2010.

H.G. Bastian, Muziek maakt Slim, Uitgeverij Panta Rhei, 2003. (vertaling van Amadeo, Verlag Gruner & Jahr, 1998).

Binnenlands Bestuur, Marketing in plaats van Muziek, BB 25 november 2011, p. 28 en 29.

Cultuurpad, Cultuureducatie met kwaliteit in Limburg, subsidieaanvraag bij het FCP 2013-2016, december 2012.

J.A.A. van Doorn en C.J. Lammers, Moderne Sociologie, een systematische inleiding, 1976.

E'til & Provincie Limburg, Bevolking Limburg 2008-2040.

Gemeente Sittard-Geleen, Samen doen we mee! Aanvraag t.b.v. het Fonds voor de Cultuurparticipatie 2009-2012, Sittard, januari 2009.

Hordijk & Hordijk, "Onderzoek van de financiering van Artamuse", mei 2009.

Kunstfactor, de feiten en Amateurkunst: feiten en trends het onderzoek Amateurkunst & publiek, de Factsheets 2009, 2010, 2011 en 2012, en de factsheet Vrijwilligers in de amateurkunst.

Prof. dr. Jelle Jolles, Centrum Brein & Leren, Instituut Hersenen & Gedrag, UM Bouwen aan het brein, over talenten en creativiteit in relatie tot hersen- en cognitieve ontwikkeling.

Jacob van Oostwoud Wijdenes & Folkert Haanstra, Over actief, receptief en reflectief: literatuurverkenning samenhang kunsteducatie, LOKV, Nederlands Instituut voor Kunsteducatie Utrecht, 1997.

NRC-Handelsblad, Laat kinderen weer zingen! Muziekscholen sluiten, dus moet op basisscholen gezongen worden, NRC maandag 10 en dinsdag 11 december 2012.

Sociaal Cultureel Planbureau, De openbare bibliotheek tien jaar van nu, Den Haag, april 2008.

Sociaal Cultureel Planbureau, van den Broek, Toekomstverkenningen kunstbeoefening, Den Haag, 2010.

Esther Verhoeven, De kracht van cultuureducatie, Programma in de Rode Hoed op 11 oktober 2005.

Cor Wijn, gemeentelijk cultuurbeleid – een handleiding, Den Haag , 2003.

10. Bijlage 1. Wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van musiceren op kinderen

Bij kinderen is keer op keer via wetenschappelijke onderzoeken bewezen, dat musiceren het intelligentiequotiënt verhoogt. Met name het abstractievermogen en het analytisch denken worden sterk verbeterd. Door gezamenlijk musiceren wordt ook het groepsgevoel en de discipline versterkt, evenals de sociale en emotionele vaardigheden. Uiteindelijk hebben deze aspecten belangrijke gevolgen voor toekomstige leerprestaties en maatschappelijke en sociale vaardigheden van kinderen. Hiermee levert musiceren een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de toekomstige maatschappij. Wetenschappers dringen er al jarenlang op aan om deze resultaten mee te nemen bij het ontwikkelen van o.a. onderwijsbeleid.

1. Duitse onderzoeken

Prof. Hans Günther Bastian¹⁸, deed 6 jaar wetenschappelijk onderzoek op Berlijnse scholen naar het effect van actieve muziekbeoefening op de algemene schoolprestaties. Het onderzoek richtte zich met name op het meten van de verschillen in leerprestaties tussen scholen waarbij de kinderen grondig muziekles kregen, en scholen waar dat niet gebeurde. De conclusie vormt een krachtig pleidooi voor het terug keren van muziekonderwijs op basisscholen.

- a. Kinderen met een gemiddeld IQ ontwikkelen zich de eerste jaren op de basisschool op een zelfde manier. Na vijf jaar op school en vier jaar uitgebreid muziekles vertonen de kinderen op de muziekactieve basisscholen een significant hoger IQ.
- b. Het IQ van kinderen van de op muziek gerichte scholen die reeds bij aanvang van het onderzoek een bovengemiddeld IQ hadden, neemt na vier jaar les in solo- en ensemblespel duidelijker toe dan dat van vergelijkbare kinderen uit de controlegroep zonder verder muzikale vorming.
- c. Sociaal zwakke en in hun cognitieve ontwikkeling achterlopende kinderen (met een lager IQ dan gemiddeld) profiteren ook van uitgebreid muziekonderwijs. Hun IQ neemt met de jaren toe, wat voor kinderen met een lager IQ dan gemiddeld zonder muziekonderwijs niet gezegd kan worden.
- d. Het deel van kinderen dat niemand verwerpt is over de hele basisschooltijd gemeten in de klassen met muziekles in alle klassen bijna twee maal zo hoog als in de klassen zonder extra aandacht voor muziek.
- e. De onderzoeksresultaten laten ondubbelzinnig zien dat actief muziek maken een geschikt middel is om de conflicten van de puberteit te verzachten, om gevoelens van agressiviteit en trots en onzekerheid te ondersteunen. Muziek maken kan innerlijke verscheurdheid en sterk wisselende stemmingen op vangen.
- f. Uit EEG-onderzoeken door neuropsycholoog Hellmuth Petsche (Wenen) blijkt dat bij musicerende mensen de rechter hersenhelft (gevoelstoestand) sterker verbonden is met de linker hersenhelft (spraak en intellect).
- g. De positieve resultaten van deze studie moeten ervoor zorgen dat 'muziekbeoefening' beter wordt geïntegreerd in het lessysteem van onze scholen. Uiteindelijk zal dat een positief effect hebben op onze toekomst.

2. Canadese onderzoeken.

Muziekles maakt jonge kinderen slimmer

Jonge kinderen die muziekles krijgen, ontwikkelen een beter geheugen dan leeftijdgenootjes die hiervan verstoken zijn. Dit blijkt uit een Canadees onderzoek dat vandaag is gepubliceerd in het neurologische vakblad Brain¹⁹.

De Canadese wetenschappers onderzochten een jaar lang twaalf kinderen tussen de vier en zes jaar oud (lees het originele artikel in Brain). De helft van hen was recent gestart met muziekles (vijf kregen vioolles, één pianoles) op een Suzuki muziekschool, de anderen hadden geen muziekles.

Muziekonderwijs

Muziekles is goed voor kinderen. De kinderen ondergingen binnen een jaar vier maal een muziek- en een geheugentest. Degenen die gedurende het jaar muziekles kregen, scoorden beter op beide tests.

¹⁸ Hans Günther Bastian, Muziek maakt Slim, Uitgeverij Panta Rhei, 2003.

¹⁹ Arthur Agterberg, in Elsevier, 20 september 2006.

Volgens de onderzoekers komt dit omdat muziekles invloed heeft op de manier waarop de hersenen informatie verwerken en opslaan.

Hersenactiviteit

Tijdens het onderzoek werd van de kinderen de hersenactiviteit gemeten terwijl ze luisterden naar vioolmuziek of naar een ruis. De linker hersenhelft van alle kinderen bleek meer activiteit te vertonen als de viool te horen was, daarbij reageerden de hersenen gedurende het jaar steeds sneller op de muziek. De hersenactiviteit was groter bij de kinderen met muziekles en hun hersenen bleken ook sneller te reageren, dan bij degenen zonder muziekles.

Deze verbeteringen zijn niet zo verwonderlijk na een jaar muziekles. Interessanter is dat de geheugencapaciteit van de kinderen ook verbeterde. Ze kregen cijferreeksen te horen, moesten die onthouden en daarna herhalen. De kinderen met muziekles konden langere cijferreeksen onthouden, dit duidt op een verband tussen muziek en aspecten als geletterdheid, wiskunde en IQ.

Suzuki-systeem

De onderzoekers hebben gekozen voor de Suzuki muziekscholen, omdat alle leraren daar dezelfde stappen volgen en nieuwe leerlingen niet selecteren op basis van muzikaal talent of intelligentie. De Japanse violist Shinichi Suzuki (1898-1998) ontwikkelde de Suzuki-methode voor muziekonderwijs bij jonge kinderen.

Ze worden, nog voordat ze noten kunnen lezen, aangemoedigd om naar muziek te luisteren en het daarna te imiteren. Het doel hiervan is om hun creativiteit, gevoeligheid en zelfvertrouwen te voeden. 'Het talent van kinderen kent geen grenzen, als ze maar de kans krijgen het te ontwikkelen,' stelde Suzuki. Ze moeten daarbij wel ondersteund worden door hun ouders en de muziekleraar.

3. Zwitserse onderzoeken

Over de hele linie waren de uitdrukkingsvaardigheden en spraakontwikkeling van de muziekgeoriënteerde klassen beter. In deze klassen waren vooral de resultaten op sociaal gebied veel beter. Het groepsgevoel was daarin vele malen sterker. Een ander opmerkelijk aspect van deze leerlingen was de positievere attitude t.o.v. zichzelf (zelfvertrouwen) en muziek in het algemeen²⁰.

'Bij het leren lezen vielen de muziekgeoriënteerde klassen positief op, wat de samenhang met musiceren duidelijk maakt²¹'.

4. Amerikaanse onderzoeken

Musicerende kinderen hebben een beter wiskundig en natuurkundig inzicht. Zowel het abstractievermogen als het analytisch denken waren bij deze kinderen beter. Deze resultaten ontstaan, doordat musiceren een positieve en stimulerende werking heeft op de neuronale verbindingen.

De neuronen worden geactiveerd waardoor er minder afsterven en er betere verbindingen ontstaan, zij bepalen uiteindelijk de intelligentie. Deze ervaringen moeten in leerplannen worden meegenomen en muziekbeoefening moet op zeer jonge leeftijd worden geactiveerd. Hierdoor kunnen op lange termijn academische resultaten positief worden beïnvloed.

²⁰ Josef Scheidegger en Hubert Eiholzer, 'Persönlichkeitsentfaltung durch Musikerziehung'.

²¹ Maria Spychiger, Psychologie Heute, juli 1997.